

1984

Had George Orwell een iPhone gehad, dan bezaten wij nu een ellenlange file met zijn whereabouts. Zijn korte leven was immers een permanente verhuizing, maar zijn ervaringen onderweg zijn essentieel voor wie zijn meesterwerken wil begrijpen, bewijst Marco Daane in *Het spoor van Orwell*.

PETER JACOBS

George Orwell (pseudoniem van Eric Blair, 1903-1950) was niet honkvast. Die rusteloosheid was deels ingegeven door zijn journalistieke instinct – Orwell baseerde zijn geschriften en zijn ideeën over de wereld op wat hij aan den lijve had meegemaakt. De settings zijn bij hem meer dan decor. Zelfs al spelen zijn twee onsterfelijke meesterwerken zich op fictieve plaatsen af, dan nog zijn ze het resultaat van wat hij voordien overal zag gebeuren: *Animal farm* (1945), een 'sprookje voor volwassenen' over het totalitarisme, en *Nineteen eighty-four* (1949), de toekomstvisie waarin Big Brother het individu verdrukt.

Orwell 'was geen bureaukluis, geen kamergeleerde, maar iemand die eropuit ging en opschreef wat hij hoorde, zag, rook en voelde'

'Ik koos ervoor zijn leven na te reizen, omdat talloze locaties bij hem een plaats in zijn oeuvre hebben gekregen. Hij was een schrijver voor wie tijd en plaats belangrijk waren', zegt de Nederlandse biograaf en literatuurkenner Marco Daane. Hij deed als reis-schrijver met detectivetrekjes zijn uiterste best om alle locaties van Orwells leven en werken te bezoeken op zoek naar sporen en verklaringen. Uit de puzzel kwam *Het spoor van Orwell*, een verdienstelijk portret van de schrijver. Het werd een leesbaar levensverhaal met een visie op Orwells

werk en gedachtegoed, chronologisch opgebouwd aan de hand van de plaatsen waar hij verbleef. Dat zijn speurwerk geen overbodige oefening is, maakt Daane vanaf de eerste bladzijden duidelijk – al op de kostschool is Orwell een 'buitenbeentje'. Zijn ervaringen in een Aziatische kolonie, bij de hoopogst in Kent, in de goten van de grootsteden Londen en Parijs, de Noord-Engelse mijngebieden, zelfs de loopgraven van de Spaanse burgeroorlog zijn allemaal bepalend geweest voor het engagement dat Orwell uiteindelijk in zijn meesterwerken goot. Hij 'was geen bureaukluis, geen kamergeleerde, maar iemand die eropuit ging en opschreef wat hij hoorde, zag, rook en voelde'.

Hoewel Daane zich onderweg soms wat in de details verliest, is zijn boek niet alleen voer voor diehard Orwellsfans. Hij weet zijn passie voor zijn onderwerp goed te kanaliseren en verdiept en nuanceert het schetsmatige beeld dat we van Orwell hebben. Hij beschrijft de locaties ook zoals ze er vandaag uitzien, wat het boek hier en daar een wat persoonlijker toets geeft. Kortom, de vereerde Orwell wordt er een pak menselijker en nog interessanter door. Actualiteitswaarde boeten zijn werken er niet bij in. Integendeel.

MARCO DAANE
Het spoor van Orwell.
Atlas, 352 blz., 24,95 €
★★★★☆
<http://hetspoorvanorwell.webklik.nl/>

EEN ITALIAANSE BELOFTE

Van kattenkwaad naar erger

Giorgio Vasta geldt als een van de nieuwe talenten van de Italiaanse roman. Zijn debuut, *De materiële tijd*, valt vooral op door de intensiteit van de vertelling en de taalverliefdheid van de verteller.

MICHAËL BELLON

De materiële tijd speelt zich af in de Siciliaanse hoofdstad Palermo. Het is 1978, het woelige jaar waarin de linkse Rode Brigades Italië in de ban hielden met de ontvoering van en de moord op de christendemocratische premier Aldo Moro. De verteller overloopt in retrospectief dat hele jaar, van januari tot december, toen hijzelf en zijn twee schoolvriendjes acht jaar waren, en onder de indruk raakten van de geheimzinnige aura van de acties van de Brigades. Hun copycatgedrag gaat van kwaad tot erger, en het is zeer de vraag of het intrigerende vrouwelijke klasgenootje waarin de verteller geïnteresseerd is zijn faliekante zelfbegoocheling zal kunnen doorprikken.

1978 mag dan al niet meer bestaan, Vasta heeft het op een fanatieke manier herschapen

Nu zijn jongetjes die verstrikt raken in machtsfantasieën, die een geheimtaal ontwikkelen, dieren martelen en de school terroriseren niet bepaald nieuwe verhaaltstof. Een terugblik op het terreurtijdperk van de Rode Brigades is dat evenmin. Toch is de dwingende manier waarop Vasta alles opschrijft bijzonder. Zijn verteller wordt door zijn juf op school niet voor niets een fanatieke woordenproduceerder genoemd. Via diens verteltrant, die bijna volledig van ironie gespeend is, demonstreert Vasta zowel de verleidelijke kracht als de schromelijke leugenachtigheid van een ideologisch discours dat taal en logica naar zijn hand zet. De jongetjes schermen met dooddoeners als 'schuldig zijn is een verantwoordelijkheid'. Ze bezigen een streng jargon met een gecensureerde woordenschat die de wereld moet ordenen door hem te vereenvoudigen. Orde is immers controle en die controle kan worden gecelebreerd met rituelen. Zo is de geheimtaal die de jongens construeren het 'alfastil': een alfabet van ritualistische bewegingen dat hen in hun acties helpt om van op afstand te communiceren. Dat rituele komt ook terug in de verbetering en verbeeldingsrijkheid waarmee de jongens hun terreuracties voorbereiden en uitvoeren. In al hun naïviteit zijn het best verstandige kereltjes, en hun acties – van een groots vuurwerk met schoolmateriaal, tot hun gruwelijk methodische martelpraktijken –

zijn in zekere zin kleine kunstwerkjes. Maar het grootste kunstwerk is er dus één van taal. De verteller neemt met zijn taal afstand van het achterlijke Palermitaanse dialect ('koorts van de keel'), dat een exponent is van het in zijn ogen al zo achterlijke Italië, van de 'pathetische Italiaanse identiteit die strijd altijd tot een farce maakt', en van de 'nationale aandrang om alles in vertrouwde vormen te vertalen'.

Vasta zelf gebruikt de taal over het hoofd van zijn verteller heen als substituuut voor de vergane 'materiële' tijd. 1978 mag dan al niet meer bestaan, Vasta heeft het op een fanatieke manier herschapen. Zowel het decor van vuilnis, roest, stof, zieke katten en dode honden, als de onophoudelijke zielenroerselen van de jongens.

Soms zijn Vasta's zinnen ook wel stroef. En als zijn metaforiek afdaalt tot de diepten van het menselijk lichaam om in dezelfde gezwollen zin weer op te klimmen naar de uithoeken van de kosmos vraag je je af of hij zelf wel over enig relativiseringsvermogen beschikt. Op die momenten lijkt de auteur niet veel te verschillen van de verteller, als die in zijn onhandige hoogmoed bijvoorbeeld ook de taal van de Rode Brigades afdoet als 'een onbruikbaar mythologisch dier, een afgetakelde eenhoorn met een rachitisch lijf, blubberig bloed en een hoorn als een valse fallus op zijn voorhoofd'.

Maar die hoogdravendheid vloeit voort uit Vasta's consequente keuze om aan de te gemakkelijke en te vaak gebezigde kunstgreep van de ironie te verzaken. Als dan door de kieren van dit verstikkende wereldje een straaltje licht valt op de tragiek van de jonge verteller, die heel af en toe de ongehoorde idiotie van zijn daden inziet en dan duidelijk verlangt naar de uitgang die hij zelf dicht heeft gemetseld, dan heeft dat des te meer impact.

DE AUTEUR: een beloftevolle Italiaanse debutant.

HET BOEK: achtjarige jongetjes werpen zich op als copycats van de Rode Brigades.

ONS OORDEEL: een intense vertelling.

★★★★☆

GIORGIO VASTA

De materiële tijd.

Vertaald door Marieke van Laake, Wereldbibliotheek, Amsterdam, 320 blz., 19,90 €.

Oorspronkelijke titel: 'Il tempo materiale'.

